

Nomsdals Amt.

Underdanigst Beretning

for de 5 Aar 1841—1845 om Nomsdals Amts oeconomicke Tilstand.

A. For Landdistricternes Bedkommende.

a. Jordbruget.

§ 1.

Følge Fogdernes Beretninger er i Femårsperioden optaget af Nyland:

i Nordmørs Fogderi	668	Lønder Land,
i Nomsdals —	432 $\frac{1}{2}$	— —
i Søndmørs —	188	— —

Tilsammen . . . 1288 $\frac{1}{2}$ Lønder Land,

hvorved dog er at mærke, at Fogden i Søndmør selv betvivler Nødvigheden af de for ham gjorte Dygaver, hvilke han anseer at være for lave. Imidlertid vise dog Dygaverne, saadanne som de ere, at nogen og ikke ganske ubetydelig Fremgang er skeet i Henseende til Agerbrugets Udvidelse; men med Hensyn til Dyrkningsmaade og Redskabernes Beskaffenhed beklager Fogden i Nordmør, at der er gjort saa godt som intet Fremskridt, og de Fremskridt, som omhandles i Beretningerne fra Fogderne i Nomsdals og Søndmør, ere deels i sig selv ikke af stor Betydning og deels have de saare lidt tjent til at udvide Engdyrkingen, som dog i Forbindelse med Nøgavlen burde være dette Districts vigtigste Syssel. Imidlertid begynde dog Træplougen og Harven med Trætinder lidt efter lidt at fortrænges, endog saa i Søndmør. Sædearterne ere fremdeles de samme som forhen, meest Byg i de indre Dele af Districtet og efter som man nærmer sig Søkysten Blandkorn eller Halbyg og tilsidst for største Delen Havre. At Havresæden i Districtet maa være den overveiende, er uden tvivl en nødvendig Folge af de climatiske Forholde; og Udvidelse af Nøgavlen kan vist ikke ventes i nogen betydelig Grad, forinden i alt Fald større Oplysning i Jordbruget erhverves. Uagtet dette viser

det sig af Fogdernes Beretninger, at Fremgang i Productionen maa være opnaaet; thi, medens Fogden i Nordmør antager, at der i Gjennemsnit saa godt som intet fremmed Korn behøves, anslaaer Fogden i Nomsdal Behøvet deraf til 3000 Lønder og Fogden i Søndmør til 7 à 9000 Lønder aarslig, hvilke Qvanta omtrentlig opveies ved Overskud af Potetes, som sælges til Kjøbstæderne og hvorved endda er at mærke, at man i de indre Dele af Districtet ingenlunde er sparsom med Kornforbrug. Lin avles ikke i nogen mærkelig Grad uden i Surendal, Stangvig og Sunddal. Humle af fortrinlig Qvalitet avles saavel i Surendal, Stangvig og Sunddal af Nordmør som i Norddal, Strand og Ørskoug af Søndmør; men der savnes Beretning om hvorvidt Dyrkingen skrider fremad. I Bolds Sogn af Nomsdal har jeg seet Humle at voxe vild. I de ydre Dele af Søndmør avles ogsaa Hamp, men nærmere Beretning derom savnes ligeledes. Havebæster og Dvæstning af Frugttræer skrider sagte fremad i Omegnen af Molde, Stangvig, Eidsvaag og Ørskougvig. Endog saa finere Sorter Æbler og Pærer er holdes. Paa flere andre Steder især i Søndmør findes ogsaa Frugthaver, men Frugterne ere kun af ringe Værdi. Kaastrabi dyrkes paa mange Steder.

Angaaende Forholdet mellem Eiendoms- og Leilændingsgods, maa jeg foreløbig, i Henhold til en af Fogden i Nomsdal gjort Bemærkning, oplyse, at Antallet af hvert Slags Brug med deres Matricullskyld, formedelsk den af ham angivne Dyrstændighed, ikke med nøiagtige Talstørrelser kan angives. Imidlertid kan det med temmelig Sikkerhed antages, at Antallet af Brug, der ikke benyttes af selve Eierne, nu kun udgjør $\frac{1}{3}$ Deel, og

at dette Forhold ogsaa finder Sted med Hensyn til Matriculskylden.

Da nu det samlede Antal af Brug efter Fogdens Forklaring udgjør 1907 med Matriculskyld 3,183 Daler 31 Skilling, saa formenes det, at

Antallet af de Brug, der ikke drives af Eierne, kan antages at være omtrent 380, af Matriculskyld omtrent 600 Skylddaler.

For de 2de øvrige Fogderier er Forholdet opgivet som følger:

	Brug som drives af Eierne selv.	Matriculskyld.	Leilændinge.	Matriculskyld.
For Nordmør	1602.	3575 Sld. 3 Ort 20 ß.	497.	913 Sld. 3 Ort 13 ß.
: Søndmør	1655.	3420 — 4 — 9 ;	2016.	3419 — 2 — 23 ;

Det sees saaledes heraf, at i Søndmør endnu omtrent Halvdelen befinder sig i Leilændingers eller Forpagteres Bærg, medens dette i Nordmør kun er Tilfældet med omtrent $\frac{1}{4}$ Deel. Et ikke uvigtigt Bidrag til Formindskelse af Leilændings- og Forpagtningsbrugenes Antal hidrører derfra, at Refnæs Hospitals Jordegods i Aaret 1845 paa det nærmeste blev realiseret, ligesom ogsaa dette var Tilfældet med endeel Jordegods, tilhørende afdøde Proprietair Danholm deels i Romsdal deels i Søndmør.

Med Udskiftning af Fællesskab om Hjemmarken gaar det i Virkeligheden kun maadeligt, lige som jeg ogsaa derom kun har faaet ufuldstændige Oplysninger. Sorenskriveren i Nordre Søndmør og den constituerede Sorenskriver i Søndre Søndmør have besvaret begge Dele af Spørgsmaalet, dog uden Angivelse af Matriculskylden, og deraf erfares, at der ved Periodens Begyndelse var i Fællesskab om Hjemmarken:

i Nordre Søndmør	1459 Brug,
i Søndre Søndmør	372 —
tilsammen	1831 Brug,
og at heraf i Perioden er udskiftet:	
i Nordre Søndmør	104.
i Søndre Søndmør	130.
	234 —

hvoraf følger, at der i hele Søndmørs Fogderi endnu ligger i Fællesskab om Hjemmarken 1597 Brug, eller efter Antallet at domme omtrent $\frac{3}{4}$ Dele af samtlige Brug (3671).

Heri vilde man dog kunne finde nogen Fremgang, naar Udskiftningen virkelig var, hvad Lovgiveren har tænkt sig; men dette er, ifølge hiin constituerede Sorenskrivers Bemærkning, hvormed min egen Erfaring er overeensstemmende, ikke Tilfældet, da den egentlig blot er et Zeigebytte. Haalet maa saaledes henflytte sig til Fremtiden, som gennem Dødsfald og private Transactioner kan medføre, at Zeigene kunne samles til større Stykker, der kunne blive Gjenstand for Indhegning. Fra Sorenskriveren i Nordmør er ingen Forkla-

ring modtaget om denne Gjenstand, og den Forklaring, som Sorenskriveren i Romsdal har afgivet, indeholder ikke Svar paa Spørgsmaalene. For Nordmørs Vedkommende habes saaledes kun den Forklaring af Fogden, at der for ham blot er anmeldt 1 Udskiftning, og for Romsdals Vedkommende heller ikke noget videre, end at der hos Fogden er anmeldt 11 Udskiftninger; men det er meget muligt, at disse Anmeldelser i det Hele eller for en Deel blot angaae saadan Udskiftning af Udmarken, som omhandles af Sorenskriveren i Romsdal, og altsaa ikke vedkomme Spørgsmaalet. Jeg har imidlertid Opmærksomheden rettet paa denne Gjenstand, og haaber ved næste Gemaarsberetning at kunne give bedre Oplysning, da jeg er ganske vis paa, at Aarsagen til at disse nu savnes, ikke ligger i Mangel paa Velvillighed hos Vedkommende.

Forøvrigt erfares det af hiin constituerede Sorenskrivers Bemærkning, at Jordeiendommenees Værdi i Søndre Søndmør er steget henved 20 pCt. eller til 135 Spd. pr. Skylddaler. Allerede dette vilde ikke være saa lidet, naar man lægger Mærke til, at Sorenskriverens Opgave for en væsentlig Deel nødvendig maa støtte sig til Transactioner i Anledning af Skifter, hvori det her, som andre Steder i Riget, anses som noget, der skal saa være, at ældste Søn skal have Jordegodsset for en Bagatel paa den øvrige Familjes Bekostning. Men i Virkeligheden er Stigningen af Jordegodssets Værdi over hele Amtsdistrictet og endog i Søndre Søndmør meget større, hvorom man snart vilde faae Erfaring, naar man vilde kjøbe, hvad der er i Almuesmænds Eie. Jeg er ganske vis paa, at naar man satte Transactioner ved Skifter og Salg af Jordegods der tilhører det Offentlige, ud af Betragtning, vilde Prisen snart findes at være 400 Spd. pr. Skylddaler og derover. For denne Pris kjøbtes Landbrugsstolegaarden Nag, og man fandt at Prisen var ganske billig; men bliver man enig om, at tage Hensyn til Priserne ved Salget af Statens og beneficeret Gods, saa troer jeg at Priserne paa Jordeiendomme i Amtsdistrictet i Gjenemsnit kan ansættes til 180 à 200 Spd. pr. Skylddaler.

§ 2.

Angaaende Fædrstens Tilstand vil de Under: søgelses, der ere foranstaltede i Forbindelse med Folketællingen, give de paalideligste Oplysninger, saavidt angaaer Kreaturholdet. Om Udbyttet af denne Næringsgreen kan jeg kun forklare, at betydelige Qvantiteter af Smør, Talg, Ost, Kjød og Flest samt levende Creature af alle Slags og deris blandt ogsaa Heste udføres til Kjøbstæderne i og udenfor Districtet saavel som ogsaa til Jndlandet; men for Tiden er det aldeles umuligt at erholde saadanne Oplysninger derom, som kunde begrunde Opgaver i Talstørrelser. Forbedret Engdyrkning vilde i betydelig Grad hæve denne Næringsgreen, om hvilken der allerede er anmærket, at den burde være Districtets vigtigste Syssel; men for Tiden staaer den paa et meget lavt Trin. Lensmand Dahl i Næssets Thinglag har i hans Beretning til Fogden med Sandsynlighed forklaret, at der alene fra dette Thinglag udføres af de nævnte Fødevarer og Kjød for henved 3000 Spd., og det antages, at i det Mindste 13 af Amtsdistrictets 27 Thinglage i Gjennemsnit kunne præstere en ligedan Udførsel. Allerede dette viser altsaa, at der alene af disse Artikler kan udføres for henved 40,000 Spd., hvortil kommer en ikke ubetydelig Summa for Heste og andre levende Creature. Det maa herved anmærkes, at de Districter, der ikke selv producere noget væsentligt af hine Fødevarer, ogsaa forbruge meget lidet deraf, saa at man vist ikke feiler ved at antage, at hele hiin Summa indkommer i Land: districtet fra Kjøbstæderne i samme saavel som fra Bergen og Trondhjem. Dette er imidlertid saare lidet i Forhold til hvad der efter min Mening kunde præstere ved forbedret Engdyrkning. Derne og de ydre Kyststrækninger have vistnok ikke de fortrinligste Havnegange, som de indre Fjorde og Fjeld: strækninger; men Græsvegeten er af selve Naturen særdeles rrig og giver et kraftigt Foder formedelst Havluftens og Saltvandets Indsydelse paa samme. Det er imidlertid væsentlig kun paa Christi: ansunds Byes Territorium, omkring Molde, samt paa flere Præstegaarde og andre Embedsgaarde, eller Gaarde, som ere i Embedsmænds Eie, at man har begyndt at skænke Englandet en Deel af den Opmærksomhed, der tilkommer samme. Lens: mand Thor Halse i Halse Thinglag er en af dem, som fortrinligen fortjener at nævnes formedelst en forstandig Driftsmaade af hans betydelige Eien: dom; men det store Antal af Gaardbrugere staaer endnu særdeles meget tilbage, uagtet det ikke kan nægtes, at mange af dem hist og her begynde hæ: derligen at benytte Andres Erfaringer ligesom Rjær: ligheden til og Agtelse for Jordbruget i en mær:

kelig Grad har tiltaget her i Districtet i Perio: dens Løb.

Dette har især viist sig i Amtsformandskabets Nædebonhed til at bevilge det Fornødne til Land: brugskolens Oprettelse saavel som i den Interesse, hvormed denne Eristelse omfattes. Ogsaa maa det omtales, at Amtsformandskabet fremdeles har bevilget anseelige Bidrage til Udgivelse af et land: oeconomisk Tidsskrift, som udkommer i Molde un: der Navn af "Deconomiske Samlinger", redigeret af Provst Deinboll efter Foranstaltning af Roms: dals Amts Landhuusholdnings: Selskab.

Saaledes troer jeg, at man kan have en grun: det Anledning til at haabe en stadig Forbedring i dette vigtige Anliggende, om der end er saa, at der maa Tid til, førend væsentlige Resultater kun: ne vise sig.

Angaaende Forholdet mellem England og Ager: land har Fogden i Romsdal forklaret, at Ager: landet i et enkelt Thinglag kan antages at udgjøre $\frac{1}{8}$ Deel eller omtrent $5\frac{1}{2}$ pEt., og Fogden i Sønd: mor, at Agerlandet der i Gjennemsnit er omtrent $6\frac{1}{2}$ pEt., nemlig 5 pEt. i Fjorddistricterne og $8\frac{1}{2}$ pEt. paa Derne, men det saakaldte England bliver næsten aldeles ikke dyrket. Fremdeles har sidst: nævnte Foged forklaret, at en Gaard i Fjorddi: stricterne, hvorpaa kan fødes 1 Hest, 14 Storfæ og 24 Smaafæ, i Almindelighed avler 24 à 30 Tønder Korn og en lignende Qvantitet Potetes, medens en saadan Gaard paa Derne avler 40 à 48 Tønder Korn, uden at Potetesavlens er nævnt. Andre eller fuldstændigere Opgaver angaaende dette Spørgsmaal findes ikke.

Landbrugsskolen etableredes i planmæssig Virk: somhed paa Gaarden Uahjem i Vandelvens Thing: lag i April Maaned 1845, og i April Maaned 1846 er den forflyttet til Gaarden Uag i Roms: dals Thinglag, hvilket her maa bemærkes, især med Hensyn til at et af Vilagene ved denne un: derdanigste Beretning kunde give Anledning til at tro, at den først var traadt i Virksomhed i sidst: nævnte Aars Foraars. Den udstyredes med 400 Spd. af Amtscommunen og 400 Spd. af Stats: kassen for de 2de første Aar; men med 300 Spd. af hver for Estertiden.

Forinden jeg forlader denne Materie, maa jeg underdanigst vedlægge denne Beretning en Medde: lelse fra Amtmand Krog som Formand i Bestyrel: sen for Amtets 2de Landhuusholdnings: selskaber, nemlig det saakaldte Romsdalske practiske Land: huusholdnings: selskab, oprettet i Aaret 1776, hvis Virksomhed fornemmelig er rettet paa Romsdals Fogderi, og det i Aaret 1831 oprettede Romsdals Amts Landhuusholdnings: selskab. Denne Medde:

lisse viser, at det forstnævnte af disse Selskaber ved Udgangen af Aaret 1844 eiede en Capital af over 700 Spd. og et Bibliotek, hvis Anskaffelse har kostet 602 Spd. 25 s. Dette Selskab har i Perioden fremdeles beskæftiget sig med Træplantning langs Hovedveien i Bolsø og i Forening med Amtets Landhuusholdningselskab anskaffet en Tjæreovn af hensigtsmæssig Indretning paa Gaarden Eide i Kleve Sogn, ligesom det, skjønt endnu uden Held, i Forening med nyknævnte Selskab har forsøgt at istandbringe et Kalkbrønderi. I 1844 besluttede Selskabet Nedsættelse af 3de Commiteer til Behandling af Spørgsmaale angaaende Fiskerierne, Jordbruget og Fædriften.

Det andet Selskab, nemlig Romsdals Amts Landhuusholdningselskab eier ingen Capital, og har kunns ringe Pengemidler at virke med. I midlertid har det, som bemærket, deeltaget i Udgifterne til en Tjæreovns Anskaffelse, besørget Udgivelse af et Skrift angaaende Potetesudsæd og Behandling, anskaffet fra Udlandet en liden Portion af Potetes af forskjellige Sorter saavel som af Potetesfrø, af hvilket sidste Slags Sognepræst Heyerdahl i Stangvig har modtaget endeel til Dmdeling, ladet en Bondedreng oplære i Gartneri hos nuværende Landbrugs-skole-Bestyrer Landmark, anskaffet 50 Jernfruer til Fururødders Sprængning i Overensstemmelse med Plagemanns Skrift om Potaske-Tilvirkning, anskaffet endeel Frugttræer og Frugtbuise m. m. Ligesa har dette Selskab paa samme Maade, som det forstnævnte, nedsat Commiteer i hvert af Fogderierne Nordmør og Søndmør til Behandling af Spørgsmaale angaaende Fiskeri, Jordbrug og Fædrift, og af Amtcommunen har det for det Første for 2de Aar erholdt et Bidrag af omtrent 120 Spd. aarlig til Udgivelse af ovennævnte Tidsskrift "Deconomiske Samlinger."

Jeg finder ogsaa her at maatte afgive den Erkjendelse, at det for en væsentlig Deel maa tilskrives den kraftige Medvirkning, som jeg erholdt fra disse 2de Selskabers Bestyrelser, at Landbrugs-skolens Oprettelse saa eenstemmigen og saa hastig blev oprettet her i Districtet, efter det Stod, som dertil blev givet ved den af Stortinget i 1842 om Provindsial-Landbrugs-skoler tagne Beslutning, ligesom det viselig for en endnu væsentligere Deel skyldes disse Selskabers Bestyrelser utrættelige Virksomhed, at man kan glæde sig ved den tiltagende Kjærlighed til og Ugtelse for Næringsveiene her i Districtet, som jeg allerede har berørt.

b. Skovdrift.

Skovdriften befinder sig i det Væsentligste paa samme Standpunct, som ved Udgangen af Aaret

1840. Producter til Udlandet levere kunns Nordmør i nogen, og Romsdals Fogderi i liden Grad. I Nordmør er for Tiden i Drift 14 privilegerede og 111 uprivilegerede Saugbruge, ansat til Skjorsel 1429 Tylter, hvorpaa i Periodens Løb er opskaaet 7,550 Tylter Planter og 4,665 Tylter Bord, som ere affatte i Christiansfund. Desuden er affat deels i Christiansfund og deels i Bergen og Trondhjem aarligen i Periodens Løb heved 10,000 Allen Skibsplanker, skaarne med Haandsaug.

Uf Kul og Tjære tilvirkes fremdeles det Fornødne til Præstegjeldenes eget Behov, naar undtages i Qværnes og Ebo. Noget faaes ogsaa tilovers til Salg i Christiansfund.

Fra Stangvig og især fra Thingvold forsynes Christiansfund med et betydeligt Antal Tønder.

I Romsdals Fogderi er for Tiden 12 privilegerede og 30 uprivilegerede Saugbruge, hvis Virksomhed er nærmere forklaret i Fogdens Label, der i det Væsentligste gaaer ud paa, at der er produceret omtrent 2,200 Tylter Planter og 4,600 Tylter Bord, foruden at der endvidere er opskaaet 282 Tylter Tømmer til Bord, Bjælker og Planter, hvorom nærmere fuldstændig Forklaring ikke er afgivet. Affætningen af disse Producter skeer for nemmelig til Molde og Søndmør, forsaavidt de ikke medgaae til Bygdernes eget Behov. Uf Kul og Tjære tilvirkes fremdeles det Fornødne i Districtet ligesom ogsaa af Tjære noget til Affætning i Molde. Tilvirkningen af Tønder, Tøndebaand og Baandstager er i Tiltagende og finder god Affætning. Tilforn have Trondhjemmere ved Romsdals Marked udført et betydeligt Quantum af Baandstager, opkjøbte ved Romsdals Marked for saare billig Betaling, men efter som Districtets egne Kjøbstæder, og i særdeleshed Molde, som nærmest beliggende, har begyndt at gjøre større Anvendelse af denne Artikel, er Affætningen bleven fordeeltagrigere.

I Søndmørs Fogderi, hvor der kunns gives lidet af Furuskove, haves efter Forklaring af Fogden, der dog ikke har leveret de foreskrevne Labeler, ialt 30 Bygdesauge, samtlige af simple Indretninger, der blot skjære til Bygdens og Eierens Huusbehov. Dette Fogderi forsynes med Huustømmer, Planter, Bord og Honer fra Nordmørs og Romsdals Fogderier, hvilken Samhandel især for Romsdals Fogderi er meget fordeeltagrig, medens det med Grund kan betvivles, at Udskibningen til Udlandet gennem Molde af anden Trælast fra bemeldte Fogderi afgiver nogen virkelig Fordeel. Søndmør har ikke nok af Birkeskove til Brændsel, hvorfor det ogsaa af denne Artikel maa hente sit Behov fra Romsdal. Forsvrigt gjælder baade

om Nordmør og Søndmør, at de ydre Dele der af benytte Torv til Brændsel. Af Røver til Huustækning maa Søndmør ligeledes kjøbe betydeligt gennem Romsdals Marked fra Indlandet, da Romsdals Fogderi intet deraf har at afgive, men for en Deel ogsaa maa forsyne sig dermed paa samme Maade. Af Kul brændes til eget Behov, men af Ljære skal fremdeles saa godt som intet tilvirkes.

c. Fiskerierne.

Denne Næringsgreen har i Jemaarsperioden i Gjennemsnit givet godt Udbytte i alle Dele i Amtsdistrictet.

De vigtigste Fiskerier ere Vaartofskfiskeriet (eller Skreifiskeriet), Seifiskeriet og Sommersildfiskeriet. Vaarsilden har nemlig i Jemaarsperioden aldeles ikke søgt til disse Ryster. Fiskeri efter Brygder og Haakjæringer har deels aftaget deels mislykkets og deels ikke fundet Sted. Derimod har der jævnlig været fisket efter Lange saavel som efter Sommertorsk paa Grundene i Havet udenfor Kysten; men Productet heraf bliver for en væsentlig Deel afbenyttet paa samme Maade, som Vaartorsken eller Skreien, og da det i det Hele sammentilsværende er af mindre Betydning, saa er det meest at betragte som Bidrag til Forøgelse af det Quantum Klipfisk, som udføres fra Byerne. Vaartorsken tilberedes hovedsagelig til Klipfisk, dog saa, at der i Nordmør ogsaa tilvirkes nogen Torsfisk, i Romsdal noget ganske ubetydeligt og i Søndmør intet. Derimod bliver Seien almindeligst anvendt til Torsfisk over hele Amtsdistrictet.

For Nordmør beretter Fogden, at Producterne af Vaartorsk og Sei med den deraf faldende Rogn og Tran i Gjennemsnit aarligen har afgivet omtrent 31,500 Spd. Denne Beregning, der støtter sig til Opgaver fra Lensmændene, er sandsynligvis meget under Virkeligheden, omendkjønt Fiskeriet i Nordmør for en Deel har været forholdsvis mæsig mindre heldigt, end i de øvrige Dele af Amtsdistrictet. Derimod beregner han Udbyttet af Sommersildfiskeriet i Qvinqvænniet til 78,000 Spd. eller omtrent 15 à 16,000 Spd. aarlig.

Fogden i Romsdal beregner derimod Udbyttet af Klipfisk, Lange og Sei til . . . 140,918 Spd.
 : Tran 40,280 —
 : Rogn 8,772 —
 samt af Sild forsaavidt den er gaaet over i Handelen 17,150 —

Tilsammen . . . 207,120 Spd.
 hvilket i Gjennemsnit for hvert Aar giver omtrent 41,000 Spd.

Denne Beregning af Fogden i Romsdal synes at være meget paalidelig, ifølge hvad han har forklaret om Maaden, hvorpaa han har erholdt den; men heraf følger, at, da der aldrig er nogen væsentlig Forskjel mellem den Priis, som Bønderne erholder for den raa Torsk i Districtets 3de Fogderier, og da det, om end Fiskeriet i Nordmør har været mindre heldigt, dog ikke kan antages, at Productets Masse skulde være mindre, end i Romsdal, samt endelig, da der ikke heller i Districtets 3de Fogderier er nogen væsentlig Forskjel i Priisen paa Rogn og Tran, og da det desuden viser sig, at Productet af Tran har været $\frac{2}{3}$ Dele større i Nordmør end i Romsdal, saa maa de Opgaver, hvortil Fogden i Nordmør har støttet sine Beregninger, saavidt angaaer det raa Product, være betydeligt for lave. Jeg troer derfor, at der til den beregnede Værdi af det raa Product i det Mindste saavidt Skreien angaaer, (96,544 Spd.) med temmelig Sikkerhed kan lægges henved 40,000 eller omtrent 8000 Spd. aarlig.

Heraf følger altsaa, at Producterne af Vaartorsk og Seifiskeriet i Nordmør med nogenlunde Sikkerhed kan ansættes til at give Almuerne en aarlig Indtægt af 39,000 Spd. og naar hertil lægges 15,500 — som det aarlige Udbytte i Gjennemsnit af Sommersildfiskerierne, saa viser det sig, at de væsentligste Fiskerier i Nordmør have afgivet en aarlig Indtægt for vedkommende Almuer af omtrent 54,500 —

For Søndmørs Vedkommende findes ingen Beregning at være opstillet, saaledes at man altsaa derom kun kan komme til nogen Kundskab ved at drage Slutninger fra Udførselen. Herved er imidlertid at mærke, at denne i Periodens Begyndelse for en væsentlig Deel skede gennem Bergen, og, om end dette forandrede sig længere hen i Perioden, saa var det dog først i 1845, at det hele Product af Klipfisk, paa omtrent 10,000 Boger nær, gik gennem Alesund; og Tranen og Rognen gaaer endnu for en stor Deel gennem Bergen. Da imidlertid den hele Masse af Klipfisk i Aaret 1845 oversteeg 130,000 Boger, saa gjør jeg vist ingen overdreven Beregning ved at antage, at Skreifisket i hvert Aar af Jemaarsperioden i Gjennemsnit har givet Almuerne 100,000 Boger eller omtrent 100,000 Sp. Beregnes den af Skreien i Søndmør faldne Tran og Rogn af dette Quantum omtrentlig paa samme Maade, som i Romsdal og Nordmør, saa maa Værdien deraf have udgjort . . . 60,000 — saaledes at altsaa det hele Udbytte

af Skreifsket i Søndmør maa have været i det allermindste 160,000 Sp. og sandsynligviis meget mere. Til Seisfiskeriet er her intet Hensyn taget, og dette har desuden for en Deel været ubetydeligt. Ikke heller af Sommerfild er der i Søndmør fisket saa meget, at det kan komme i nogen væsentlig Betragtning ved Siden af det Anførte, — i Gjennemsnit vel neppe 2000 Tønder om Aaret.

Det Anførte viser altsaa, at de Producter af Skrei, Sei og Silb, som ere komne i Handelen, have indbragt Almuerne følgende Summer i aarligt Gjennemsnit:

nemlig i Nordmør	54,500 Spd.
i Romsdal	41,000 —
i Søndmør	160,000 —

Tilsammen i hele Amtsdistrictet . 255,500 Spd. foruden at disse Fiskerier have forsynet Huusholdningerne med Behovet af disse Artikler. Desuden forsynes Huusholdningerne med Qveite og Lax, som fiskes i ikke ubetydelig Mængde, og navnlig er Laxefiskeriet i Søndmør og Romsdal frede fremad formedelst Anvendelse af forbedrede Indretninger; men at give nogen Beregning over Udbyttet er jeg i det Mindste ikke for Liden istand til.

Hvad angaaer Driftsmaaden af Fiskerierne, da er ingen væsentlig Forandring foregaaen i Fem-aarsperioden. De væsentlige Fiskeredskaber, nemlig Baad, Garn, Snøre og Line ere noget nær af samme Beskaffenhed, som forhen, og vist ikke heller i det Hele taget u hensigtsmæssige. Med Hensyn til Klipfiskens Livbirkning er der efter Foranstaltning af ovennævnte Landhuusholdningsselskaber, understøttede af Regjeringen, trykt et betydeligt Opdrag af en Veiledning, som er uddeelt i Fiskeridistricterne ikke blot i dette Amt, men over det hele Rige. Jeg nærer ikke Tvivl om, at Folgerne heraf med Liden vil vise sig i et feilfriere Product, men maa derhos bemærke, at Rjostaden Christiansund allerede staaer høit i Anseelse formedelst Klipfiskens Livbirkning, som der væsentligen foregaaer under de Handlendes eller deres faste Betsjentes eget Opsyn, og jeg har faaet Grund til at tro, at dette Exempel vil virke fordeelagtigt paa de sydligere Dele, hvor det vistnok oftere har haand, at Livbirkningen, som der meest foregaaer ved Fiskebønderne selv, tildeels ikke har været forsvarlig.

De vigtigste Markedspladse for Districtets Fiskevarer have i Periodens Løb været Spanien, Holland, Bremen, Hamburg, flere østersøiske Havne, Christiania, Bergen og Indlandet samt endelig i Begyndelsen af Aaret 1845 Irland.

Om det Forhold, hvori Consumtionen i selve Districtet staaer til Udforselen, tør jeg aldeles ikke indlade mig paa at ytre nogen anden Mening, end at den i det Hele taget udgjør en ringe Deel i Sammenligning dermed, omendstjont Forbrug af Silb og Lørfisk er temmelig betydeligt.

d. Bjergværksdrift.

Denne Næring er for Liden meget ringe i Districtet. Kobberværket paa Aversen er nemlig saa godt som nedlagt efter en Tid at være drevet med betydeligt Tab. Imidlertid er der opført en kostbar Smeltehytte, som skal være af god Indretning, men hvis Anvendelse beroer paa, om Conjunctionerne kunne bringe den Malm til Smeltning. I Sunddal og Gimnes er foresundet Crommalmleier, og i førstnævnte District er en ordentlig Drift paabegyndt, der i Aarene 1844 og 1845 har udbragt 100 Tønder Malm, som er udført til Trondhjem. I Romsdal saavel som i Søndmør findes Bjergværksdrift ikke Sted, uagtet der i Søndmør i 1842 fandtes Kobbererts paa Gaarden Melfet i Ørskoug Thinglag, men den fandtes allerede i 1843 at indeholde saa lidet Metal, at Arbeidet dermed standsedes.

e. Fabrikker.

Med Hensyn til Fabrik og Industrianlæg henvises underdanigst for Nordmørs Vedkommende til Tabellen Nr. 2 ved Fogdens Indberetning, som viser, at der, foruden de fornævnte Saugbruge, har været i Drift 238 Brændeviinsbrænderier, 5 Mallebruge, 1 Teglblænderi og 1 Kalkbrænderi. I Romsdal gives der efter Fogdens Forklaring ingen andre Fabrik og Industrianlæg end 2de Garverier i Romsdals Thinglag, hvortil vel ogsaa bør komme den fornævnte Tjæreoven i Kleve, som imidlertid saa nylig er oprettet, at derom ikke kan siges videre. I Søndmør gives foruden Brændeviinsbrænderierne, hvis Antal Fogden dog ikke har opgivet, og de forhen nævnte 3de Bygdesauge, kun 1 Teglblænderi i Ørskoug Thinglag, der aarlig producerer 3000 Tagsteen, 2000 dobbelte og 3000 enkelte Muursteen, som finde Afsetning i Alesund.

Brændeviinsbrændingen har forøvrigt over hele Amtsdistrictet aftaget i saadan Grad, at Fogderne nære Haab om, at den aldeles vil ophøre.

f. Pinæringer.

Herom melder Fogden i Nordmør, at Huusholdningen indskrænker sig til Familiens egen Fornødenhed, med Undtagelse af, at Surendal leverer ikke ubetydeligt af Lærred og Strie til Salg, og at Sunddal tilvirker adskilligt Badmel, som sælges i

Christiansund. Til Huusfliden maa vel ogsaa henføres Forførdigelse af Silbetønder i Thingvolds og Gimnes Thinglage og tildeels i Grangvig.

Skibsbyggeri har ikke været drevet i Districtet, som derimod selv i Almindelighed bygger de til Behovet fornødne Baade.

Nogen Langaftetsvirkning har fundet Sted, men kun i liden Grad. Om Kul og Tjære er allerede talt i det foregaaende under Skovdriften. Fogden mener, at Productet deraf ikke svarer Regning videre, end til Huusbehov.

Jagten er ikke af den Betydning, at Fogden finder den at være Gjenstand for Omtale, naar undtages Skydning af Hjorte i Eds og Freds Sogne, af Rensdyr i Sunddal og af Sælhunde i Edo.

Haandværksdriften i Fogderiet er meget ubetydelig.

I Romsdal melder Fogden, at Huusfliden indskrænker sig til Familiernes egne Fornødenheder af Klæder, Gaards- og FiskeriRedskaber, naar undtages, at Romsdals Thinglag tilvirker endeel uldne Tøier, Lørklæder, Lepper og Dynebahr til Ufsætning. Nærsfets Thinglag forførdiger aarlig omtrent 20,000 Løndebaand og 40 Læster Lønder, som især i den sidste Deel af Hemaarsperioden har fundet god Ufsætning, og Lensmanden der beretter, at Huusfliden synes at være i Siltagende.

I Fogderiet er bygget 2 Fartøier; og hist og her bygges endeel Baade, som dog ikke ere tilstrækkelige til Districtets Behov, hvilket derfor maa suppleres fra Søndmør.

Om Jagten gjælder i det Væsentligste, hvad der er anført for Nordmør, naar undtages, at her ingen Hjorte findes.

Fragtfart finder ikke Sted i nogen af Districtets Fogderier, med mindre man henregner hertil smaa Forsendelser, som af og til kan skee med Baade. Egentlige Landtransporter af Varer finder heller ikke Sted, undtagen i en ikke ubetydelig Grad i Romsdals Thinglag til Indlandet.

Om Huusfliden i Søndmør udtrykker Fogden sig overeensstemmende med Fogden i Nordmør og Romsdal, dog saa, at der fra Fjorddistricterne sælges til Ddistricterne endeel Trækar, Arbeidsredskaber, Radmæl og grove Lepper, ligesom man hist og her har begyndt med at forførdige Lærskemaskiner.

Skibsbyggeri findes der ikke i Districtet, men i Periodens Løb er dog bygget 3 Fartøier. Derimod er Baadbyggeri en vigtig Næringsgreen for Boldens Thinglag, der i Perioden har leveret 1,106 Baade, hvoraf 260 Storbaade (Ottringer og Sexringler). I Boldens Thinglag forførdiges desuden Tjære og andre Smedearbejder, som sælges til Na-

bodistricterne. I Dale og Ørskoug Thinglage tilvirkes Potaske og i Herrs Thinglag er tilvirket 440 Boger Langaft.

Landhandleriernes Antal i Districtet er følgende:

i Nordmør	6.
i Romsdal	4.
og i Søndmør	24.
Tilsammen	34.

Uf Gæstgiverier udenfor Hovedveiene gives i Nordmør 7.
indberegnet 2de af Landhandlerne, som tilige ere Gæstgivere.
i Romsdals Fogderi 5.
ligeledes indberegnet 2de af Landhandlerne.
i Søndmørs Fogderi 25.
indberegnet 22 af Landhandlerne.

Tilsammen . . . 37.

Uf offentlige Markeder findes kun eet, nemlig det saakaldte Romsdals Marked, der afholdes paa Veblungsnæs i Romsdals Thinglag. Omsætningen ved dette Marked synes ikke at være af Betydning, efter hvad Fogden melder, der anslaaer den til 20 à 2,500 Spd., og derhos forklarer, at dette er mere, end den har været i foregaaende Aar. Jeg har et Par Gange været tilstede ved dette Marked for at skaffe mig et nogenlunde Begreb derom, men har ikke været saa heldig at opnaae Hensigten, fordi en væsentlig Deel af Omsætningen, efter hvad der er forklaret for mig, egentlig foregaaer udenfor den rette Markedstid. Grunden hertil skal være den, at Søbønderne og Oplandsbønderne ikke kunne gjøre sikker Regning paa at træffe hinanden med deres gjensidige Lustningsvarer, fordi Føret i Begyndelsen af October ofte lægger Hindringer i Veien for Oplandsbøndernes Fremkomst, naar der nemlig i Læsø indtræffer stærkt Snefald, hvilket in specie var hændt de 2de Gange, som jeg kom tilstede. Af denne Aarsag har endeel Handlende i Molde By, hvorfra nemlig $\frac{2}{3}$ Dele ere komne af de 30 Handlende, der i de senere Aar i Gjennemsnit have besøgt Markedet, gjort til Gjenstand for Overveielse, om ikke Markedstiden bør forandres, og Molde Byes Repræsentantskab har afgivet den Erklæring, at det vilde være ønskeligt, om baade Tid og Sted kunde forandres.

Disse Spørgsmaale ere imidlertid meget vanskelige at besvare, men ere nu Gjenstand for omhyggelig Overveielse inden Districtet.

De væsentligste Omsætningsproducter imellem Oplændinger og Søbønder ere: fra Søbøndernes Side alle Slags Fiskevarer og fra Oplændingernes Side Jernvater, Klæbersteensovne, Tjære, Næ-

ver og Kavler til Fiskegarn, samt Agerdyrkningsredskaber, hvorhos Bønderne fra de indre Fjorde i Amtsdistrictet tillige bringe Heste, Talg, Ost og Smør samt levende Creature til Slagt. Kornvarer tiltrænges af og til af Oplændingen, men denne Handel kan ikke rettelig henføres til Markedet, da den mere og mere foregaaer directe mellem Molde Byes Kjøbmænd og Oplændingen. Det Samme gjelder i det Væsentligste ogsaa om de stedse større Partier af Talg og Smør, som Oplændingen affætter til denne Kant af Landet. Den væsentligste Handel ved det egentlige Marked synes derfor at indskrænke sig til Krambodhandel med alleslags Colonial-Fabrik og Manufactur-Varer, som de Handelende affætte deels mod Contanter og deels mod Luffning af Bøndernes Varer.

De Handelende, som foruden Moldes Borgere have besøgt Markedet, have i den senere Tid fornemmelig været fra Trondhjem, men Antallet derfra er mærkeligen aftaget, og forøvrigt har der været et Par Handelende fra Christiansund, Alesund og Bergen.

Paa Gaarden Sylte i Vestnes Thinglag afholdes ved St. Hans Tid et Heste-Marked uden nogen offentlig Control, under hvilket endeel Søndmøringer aarligen affætte endeel Heste.

g. Om Amtets Landdistricters Tilstand i Almindelighed.

§ 1.

I moralsk Henseende antages det, at Almuerne i dette Amtsdistrict ikke staae enten over eller under Almuerne i andre Dele af Riget, som jeg har havt Anledning til at kjende. I Nordmør har desværre hersket megen Løbsaglighed og Hang til Nydelse af Brændevin; men ligesom i det Mindste den sidste Feil i de senere Aar kjendeligen er aftaget, saaledes opveies disse Udyder ogsaa ved modsatte gode Egenskaber, som fortjene al Agtelse. Tarvelighed og Simpeltid i Levemaade er almindelig saavel i Nordmør som i de 2de øvrige Fogderier, og, om der end i Nordmør gives nogle flere Undtagelser, saa er dette dog en naturlig Folge deraf, at der har været nogen større Formue blandt Almueklassen. Nordmøringen forekommer mig desuden at have det Forrin for Indvaanere af andre Dele af Districtet, at han har en mere opvakt Aand og høiere Sands for almene Interesser, hvilket navnlig viser sig ved Bygdernes Iver for at skaffe sig Veie til indbyrdes og gjensidig Samfærdsel i Districtet.

I Romsdals Thinglag af Romsdals Fogderi saavel som i Voldens og flere Thinglage af Søndmørs Fogderi forekommer det mig, at der findes

en større Oplysning blandt Almuen, især saavidt angaaer Skrivkundighed, end Tilfældet er i Nordmør. I Søndmør træffes ikke saa ganske sjælden paa matematiske Kundskaber hos Almuesmænd. Grunden hertil skal for en væsentlig Deel hidrøre fra Fortiden, især fra en Lensmand Sivert Aarflot, Fader til den i 1845 afdøde Lehnsmænd Rasmus Aarflot, som paa forskjellig Maade skal have udbredt Lærelyst blandt Almuen i Søndmør, og sidsmeldte Lensmand Rasmus Aarflot har senere fra et Bogtrykkeri, som han oprettede paa sin Gaard Egset, virket i samme Retning ved et Blad kaldet "Landboe-Visen", som han derfra lod udgaae, ligesom ogsaa ved Udsalg af passende Skrifter for Almueklassen. Bogtrykkeriets Drist sattes nu af Sønnen Maurits Aarflot, som ligeledes udgiver et Ugeblad kaldet "Postbudet".

§ 2.

Velstanden er i kjendeligt Tiltagende over det hele Amtsdistrict, omendkjønt et enkelt Thinglag, Romsdals nemlig, endnu er haardt trykket af gammel Gjæld. Foruden at et betydeligt Antal af Indskyderne i alle 3 Byers Sparebanker bestaae af Almuesmænd fra de omliggende Landdistricter, saa er ogsaa siden 1ste Juni 1843 en Sparebank traadt i Virksomhed i Surendal i Nordmør. Denne begyndte sin Virksomhed med et Fond af 900 Spd. som Beholdning fra de ophævede Bygdemagasiner. Fondet var under 31te December 1845 steget til 985 Spd. 35½ Sk. uagtet Discontoen kun har været 4½ pCt. og Sparebankens hele Capital, bestaaende i 203 Bexelobligationer og constant Beholdning udgjorde paa samme Tid 11,173 Spd. 81 Sk. Ogsaa i Herrs Sogn i Søndmør er en Sparebank oprettet fra 1ste Januar 1844, som begyndte med et Fond af 90 Spd., der dog nu formedelt nogle tilfældige Omkostninger er formindsket til 40 Spd. Dens Capital udgjorde den 31te December 1845 2518 Spd. 64 Sk., som var indsat af 104 Indskydere, og som paa det nærmeste igjen var udløst paa Bexelobligationer paa 5 pCt. Disconto.

Efter de af Sorenskriverne leverede Labeler er der vistnok afholdt nogle flere Executioner forretninger og for større Beløbe tilsammenlagt, end i den sidste Periode; men Fogderne ere eensstemmige om, at dette aldeles intet beviser imod Forklaringen om den tiltagende Velstand, da det, efter hvad Fogden i Søndmør antager, for en væsentlig Deel hidrører derfra, at Creditorerne nu mindre betænke sig paa at requirere Executioner, efterat Omkostningerne saa betydelig ere nedfattede, hvorhos Fogden i Nordmør oplyser, at Gjældsposterne i Almindelighed blive afgjorte uden Auc-

tion, saaledes at det maa antages, at Executio: nernes Nødvendighed for en væsentlig Deel hidrører fra Debitorernes Ligegyldighed, i hvilket sidste de 2de øvrige Fogder ogsaa ere enige. For mit Vedkommende maa jeg erklære mig enig i Resultatet af hvad Fogderne saaledes have forklaret, især af den Grund, at det viser sig, at der kun handles om Summer, som ere meget ubetydelige i Sammenligning med den tiltagende Mængde og Størrelser af de private Transactioner. Herved maa jeg bede bemærket, at i Opgaven for Terminen 1836 til 1840 var Ladestedet Valesund indbefattet under Nordre Søndmør, men denne Gang har jeg fra Sorensskriveren erholdt en særskilt Fortegnelse for dette Ladested, hvis Indhold vil blive gengivet nedenfor.

Det kan heller ikke være andet, end at Velstanden i hele Amtsdistrictet, ved Siden af Almuens tarvelige Levemaade, maa være tiltaget, da alle 5 Aar i Perioden have givet godt Udbytte af Uger og Eng ligesom Fiskerierne i det Hele taget have været gode og tildeels endog rige, hvortil kommer, at Producterne af Fiskerierne i det Hele taget have været i en særdeles høi Priis.

§ 3.

Tjenestelønnen har været, som følger: for en Tjenestedreng i Nordmør 5 til 8 Spd. aarlig og Klæder; for en Tjenestedreng i Romsdal deels 6 à 8 Spd. og Klæder, deels 12 til 20 Spd. uden Klæder; for en Tjenestedreng i Søndmør 5 à 8 Spd. og Klæder eller 16 à 18 Spd. uden Klæder; for en Tjenestepige i Nordmør 2 à 4 Spd. og Klæder; for en Tjenestepige i Romsdal $1\frac{3}{8}$ à 3 Spd. og Klæder, 6 à 11 Spd. uden Klæder; for en Tjenestepige i Søndmør 1 à 3 Spd. og Klæder eller 6 Spd. uden Klæder.

§ 4.

Af offentlige Veie haves i Amtsdistrictet føl:

2. Bygdeveie:

	i farbar Stand.
i Nordmør	$32\frac{7}{8}$ Mile.
i Romsdal	16 —
i Nordre Søndmør .	$10\frac{7}{8}$ —
i Søndre —	$8\frac{1}{4}$ —
	<hr/> 68 Mile.

Heraf vil det naadigt erfares, at der er Haab om i en kort Fremtid at faae i Stand $92\frac{1}{2}$ Mile fuldstændige Bygdeveie, men at for Liden

gende:

1. Hovedveie.

i Nordmørs Fogderi	$9\frac{3}{4}$ Mile.
i Romsdals —	$10\frac{3}{4}$ —
i Søndmørs —	$13\frac{1}{4}$ —
	<hr/> 33 $\frac{3}{4}$ Mile.

alt overeensstemmende med Veinspecteurernes Op: gaver, hvormed maa anmærkes, at det noget mindre Miletal, end Opgaverne ved sidste Femaars: Beretning ($34\frac{3}{8}$ Mile) væsentligst hidrører derfra at omtrent $\frac{1}{4}$ Mill af den gamle Hovedvei fra Qvande til Roe i Stangvigs Thingslag ifølge Deres Majestæts naadigste Resolution er udgaaet af 1ste Klasse's Veie, og saaledes nu vedligeholdes som Bygdevei. Dertil kommer, at adskillige Forkortelser ere opnaaede ved Omlægninger, blandt hvilke for: nemmelig kan nævnes en Omlægning ved Brude: bakkens i Romsdals Thingslag i en lige Strækning af omtrent 1700 Alen, for en stor Deel anlagt paa Muur, hvorved en Omvei opad en steil Bakke og nedad en lang Skraaning, tilsammen omtrent 2700 Alen, er undgaaet. En Forlængelse af Ho: vedveien fra Helland til Qvalvig ved Vestnæs er bestemt ved Deres Majestæts naadigste Resolution af 24de December f. A. Længden heraf, omtrent $\frac{1}{8}$ Mill, er ikke indtaget i Veinspecteurens Opgave, uagtet den paa det nærmeste var fuldfærdig. Der: ved er vundet et bedre Oversætningssted over Roms: dals Fjorden i flere Retninger.

Forøvrigt har Veibestyrelsens Bestræbelser i Henseende til Hovedveiene fornemmelig gaaet ud paa at tilveiebringe større Fasthed saavel i Veiene selv, som især i Henseende til Broer, ligesom og paa at give Veiene større og saavidt mulig lov: mæssig Bredde, i hvilke Henseender dog endnu meget staaer tilbage at gjøre, da samtlige ældre Veie fra Fortiden af have været meget for smale, og min Formand efter Districtets Beskaffenhed nødvendigen maatte gjøre til sit første Formaal at tilveiebringe de fornødne Veie til den indre Samfærdsel og til den nødvendige Communica: tion med Nabolistricterne.

heraf under Femaars:Perioden under Oparbeidelse. komne i farbar Stand.

$4\frac{5}{8}$ Mile.	$11\frac{1}{2}$ Mile.
5 —	$6\frac{1}{4}$ —
2 —	$3\frac{1}{4}$ —
;	$3\frac{1}{2}$ —
<hr/> 11 $\frac{5}{8}$ Mile.	<hr/> 24 $\frac{1}{2}$ Mile.

fun er i farbar Stand 68 Mile, hvoraf $11\frac{5}{8}$ Mile ere blevne det i Femaars:Periodens Løb.

3. Rideveie:

	i farbar Stand	under Oparbeidse.
i Nordmør . . .	4 $\frac{3}{4}$ Mile.	4 $\frac{1}{2}$ Mile.
i Nomsdal . . .	1 $\frac{7}{8}$ —	3 $\frac{3}{8}$ —
i Nordre Søndmør	2 $\frac{3}{8}$ —	4 $\frac{3}{4}$ —
i Søndre —	5 $\frac{5}{8}$ —	—
	14 $\frac{7}{8}$ Mile.	12 $\frac{5}{8}$ Mile.

Der kan saaledes i en kort Fremtid ventes at komme i Stand i det Hele 27 $\frac{1}{2}$ Mile Rideveie, men heraf er for Liden kun farbare 14 $\frac{7}{8}$ Mile og af dette Mileantal er i Femaars-Perioden bragt i farbar Stand 3 $\frac{3}{8}$ Mile, hvoraf $\frac{3}{4}$ Mile kan passeres med Hjulredskab.

Ved at sammenholde Totalsummen af Bygde og Rideveie med Opgaven over samme ved sidste Femaars-Beretning vil det naadigst erfares, at der i det Hele er tilkommet Beslutninger for 14 $\frac{3}{4}$ Mile, som fornemmelig hidrører fra Nordmør, hvor, som allerede bemærket, Almuerne have større Begreb om Vigtigheden af Samsfærdigheden. Naar forovrigt de egentlige Bygdeveie i sidste Femaars-Beretning ere opgjorte til 3 $\frac{1}{2}$ Mile mere, end der findes anført ovenfor, da maa dette hidrøre enten fra Unøiagtighed i en af Opgaverne eller af forskjelligt Begreb om hvad der henhører til Rideveie, og maaskee ogsaa for en Deel derfra, at jeg har ladet en kort Bygdevei i Vedøe Thinglag udgaae fra Velbestyrelsens Behandling, hvor til den, som en blot Gaardvei, ikke nu længere forekom mig at qualificere sig. Forovrigt er der som tildeels bekjendt for vedkommende Departement gjort Forberedelser og Forslag til at sætte Amtsdistrictet i en bedre Forbindelse med samtlige 3 Nabolandsdistricter; men imidlertid er der allerede ved de ubetydelige Forandringer, som jeg har været i Stand til at gennemføre, opnaaet, at Hoved- og Post-veien fra Districtets 3de Byer i alle Retninger, nemlig saavel til Trondhjem og Bergen som til Christiania, er bleven noget forkortet og lettere at passere, ligesom ogsaa hist og her nogen større Sikkerhed og Forkortelse af Sovei er bevirket for Oversætning over Fjorde. Jeg maa imidlertid anmærke, at Fortjenesten heraf ingenlunde tilkommer mig alene, men for en væsentlig Deel skyldes deels de Forberedelser, som vare gjorte i min Formands Tid og deels indsigtsfuld Understøttelse, som jeg har af Veinspec-teurerne i Districtet, navnlig Capitain Schnitler og Premier-Lieutenant Synnestvedt.

§ 5.

I Vedøe Præstegjeld er i Femaars-Perioden oprettet en indbyrdes Brandassurance-Indretning,

hvori de fleste Bygninger i Præstegjeldet ere assurede, og lignende Indretning findes i Bolsø Thinglag, hvori er indtraadt 236 Huuseiere for 740 Husebygninger af forskjellig Slags, der ere assurede for 18,266 Spd. 96 s.

§ 6.

Med Hensyn til Bygdemagasinerne forklæres, at disse ved forskjellige naadigste Resolutioner efter Vedkommendes derom gjorte underdanigste Ansøgninger ere ophævede i Kornstad Sogn af Overnæs Præstegjeld, i Halse Sogn af Stangvigs Præstegjeld, i Aare Præstegjeld, 3de i Surendals Præstegjeld, i Freds Sogn af Christiansunds Præstegjeld, i Bo, i Nordal, i Haram og Herrs. I Fjoringsfjords Præstegjeld er indtruffet den Uregelmæssighed, at Formandskabet paa Grund af tilfødte Uheld uden nogen høiere Autoritets Approbation har ophævet de derværende Magasiner, hvilket for Liden er Gjenstand for nærmere Underfølgelse. Angaaende de øvrige Magasiners Tilstand vedlægges herved underdanigst Opgave, som vise, at Beholdningen ved samtlige tilbageværende Magasiner nu kun udgjør 3,977 Lønder Havre og 927 Lønder Byg, tilsammen 4,904 Lønder. Den almindelige Mening i Districtet om disse Indretninger er den, at de nu ikke længere svare til Hensigten. Districtets climatiske Beskaffenhed er nemlig saadan, at man sjelden har Grund til at frygte for almindelig Misveert efter de unægtelige Fremskridt, som der dog, uagtet alt hvad der endnu mangler, er gjort i Agerdykningsmaaden i Løbet af de sidste 20 a 30 Aar.

B. Vedkommende Kjøbstæderne Christiansund og Molde samt Malesund.

a. Christiansund.

§ 1. Handel og Skibsart.

Denne Kjøbstads Udskibningsartikler ere fremdeles i det væsentlige Klipfisk, Tran, Rogn og noget Lørfisk, samt Sommerfild og Trælaf. De 4 førstnævnte Artikler erholdes for en Deel af Sommertorff, Lange og Sei, som fanges ved Kyfsterne og paa Havgrunde 6 a 8 Mile fra Kyfsterne. Men hovedsagelig er det Vaartorffen (Skreien), som fanges i Februar og Mars, hvoraf disse Handelsvarer tilvirkes. Det er imidlertid den mindre Deel af Skreifiskets Udbytte, som erholdes ved Nordmørs Fogderies egne Kyfster. En Deel erholdes ogsaa fra Fosens Fogderi i Søndre Trondhjem Amt, og det største Parti erholdes fra Nordlandene, nemlig fra Fiskeværene ved Lofoten. Hver Vinters Januar Maaned affendes derfor til Lofoten henved 40 Fartøier for at deeltage i Op-

fjøbet af den Skrei, som der fiskes. Det Qvan- tum Klipfisk, som hjembringes derfra, kan, saar vidt jeg kan slutte fra flere Samtaler med for- skjellige Handlende, med nogenlunde Sikkerhed an- sættes til 80,000 Boger aarlig, hvilket jeg anta- ger i Gjennemsnit at være omtrent $\frac{2}{3}$ Dele af hvad der af denne Artikel har været udfibet fra Chri- stiansund. De øvrige $\frac{2}{3}$ Dele kommer saaledes fra Byens eget Handelsdistrikt, nemlig Nordmør og

en Deel af Fosen og noget vel ogsaa fra Nordre Trondhjems Amt.

Sommerfisken erholdes deels og fornemmelig fra Nordmør, især fra Aure og Edø Præstegjeld, men tillige fra Fosen i Søndre Trondhjems Amt og fra Ransens i Nordre Trondhjem.

Trælasten erholdes alene fra Nordmørs Fog- deri. I Hemaarsperioden har Udfibningen directe til Udlandet af disse Artikler været, som følger:

	Lørffisk.	Klipfisk.	Sild.	Rogn.	Iran.	Trælast.
1841 . . .	16,426 Boger.	146,862 Boger.	8,269 Edr.	4,081 Edr.	2,240 Edr.	1,098 Læster.
1842 . . .	16,853 —	119,210 —	7,830 —	3,405 —	1,623 —	958 —
1843 . . .	8,237 —	95,270 —	6,568 —	1,765 —	2,314 $\frac{1}{2}$ —	862 $\frac{2}{3}$ —
1844 . . .	16,715 —	135,560 —	17,938 —	2,892 —	2,825 $\frac{1}{2}$ —	1,432 —
1845 . . .	23,270 —	156,739 —	18,295 —	2,056 —	1,883 —	1,972 —

Til indenrigske Steder udenfor Amtsdistrictet og Lofoten har i efternævnte Aar, forsaavidt Opgaver har kunnet erholdes, været udfibet:

	Lørffisk, meest Sei.	Klipfisk.	Sild.	Iran.	Kornvarer.
1843			6,960 Edr.	217 $\frac{1}{2}$ Edr.	
1844			9,360 —	358 $\frac{1}{2}$ —	
1845	7,840 Boger.	2,117 Boger.	8,864 —	550 —	2,035 Edr. meest Byg.

Herved maa det nu bemærkes, at disse til indenrigske Steder udførte Varer for en Deel ha- ve været bestemte til Udlandet, idet nemlig Udfør- ning af Iran og Klipfisk oftere har foregaaet over Trondhjem, men en Deel af Lørffisken og Silben og samtlige Kornvarer have derimod været bestemte til Consumtion i vedkommende indenrigske Byer eller deres Handelsdistricter.

Det er saaledes meget betydelige Varepartier, som udføres fra dette Sted til Udlandet; men det er kun den mindste Deel deraf, nemlig Rog- nen og i den sidste Deel af Perioden Trælasten, som har givet de Handlende nogen sand Fordeel. Paa Klipfisken og paa Silben have de derimod oftere lidt følelige Tab.

Udfibningen og Indførsel skeer for det Meste ved Stedets egne eller norske Fartøier, naar und- tages af Klipfisk, hvoraf den største Deel har væ- ret hentet af spanske Fartøier formedelst den store Forskjel i Løbsagifterne.

Stedets Markedsplads have fremdeles været Spanien for Klipfisken, Frankrige for Rognen og Trælasten; Holland for Iranen; Østlandet, Danmark og Østersøen samt tilsidst Irland for Silben.

Indførselen af udenrigske Varer til Byen har af efternævnte Artikler i Gjennemsnit aarligen ud- gjort:

Kornvarer: Byg	6170 Lønder
Byggryn	166 —
Erter	80 —
Havre	360 —
Malt	1400 —

Rug	5000 Lønder
Hvede	80 —

Tilsammen af alle Slags aarlig. 13256 Lønder og omtrent 44,000 Pd. Hvedemeel.

Druebrændeviin 40,000 Potter, Kaffe 62,000 Pd., Hamp henved 100,000 Pd., Tobaksblade 35,000 Pd., Sukker (raffineret) 54,000 Pd., Sirup 62,000 Pd., usfarvet Bomulds-garn 7000 Pd., Salt 17,000 Lønder.

Indførselen af alle disse Artikler, undtagen Kornvarerne, er i Stigende. Sees imidlertid hen til Størrelserne, kan Byens Samhandel med Land- districtet ikke være af saadan Betydning som Ud- førselen og Udlandets store Udstrækning kunde gi- ve Anledning til at tro. Byens Udland er nem- lig ikke blot hele Nordmør, men tillige en Deel af Fosen og strængt taget maa ogsaa Lofoten for en ringe Deel henregnes dertil; thi med Lofotex- peditionerne er i Perioden aarligen affibet: 5,800 Lønder Salt, 80 Lønder Byg, 500 Lønder Byg- meel, 60 Lønder Rugmeel, 90 Lønder Havremeel, 120 Lønder Brød, 440 Lønder Kornbrændeviin, 10,000 Pd. Tobaksblade, 600 Pd. Lin, 600 Pd. Hamp samt adskillige Bomulds- og uldne Varer, Sirup, Læder, Viin, Druebrændeviin, Kaffe og Sukker: ved hvilket alt er at mærke, at dog no- get, men ubetydeligt kommer tilbage med Fartøi- erne fra Lofoten. Imidlertid er jeg dog enig med Byfogden i at antage, at Byens Samhandel med Landdistrictet maa regnes for at være ganske be- tydelig. At angive den med Talstørrelser er all- gevel ikke gjorligt med nogen Nøiagtighed; thi

om man end udregnede Værdien af samtlige Indførelsesartikler, saa har man dermed ikke den Sum, som Uffætningen til Landdistrictet udgjør. Det forekommer mig endog at være sandsynligt, at det Meste enten consumeres og forbruges i Byen selv til Levnetsmidler, Skibsfornødenheder og Fiskeriernes Drift, eller udføres til Lofoten og andre indenrigste Steder. Af Kornvarerne sees saaledes, at Fogden i Nordmør antager, at saa godt som intet tiltrænges i Nordmør, og Byfogden beretter, at Kornvarer just fra Districtet indføres til Byen, som vel dermed igjen forsyner de Dele af Districtet, hvor de ei avles i tilstrækkelig Mængde.

Det er saaledes ikke stort mere, end en simpel Gisning, naar jeg formoder, at Byens Uffætning til Nordmørs Landdistrict vel maa udgjøre 100 a 120,000 Spd., og at den igjen kjøber der:

I Aaret 1840 var Antallet og Drægtigheden af Tolddistrictets Fartøier:

23 Fartøier under 10 Commercelæster tilsammen	169 Commercelæster.
64 — — — — — over 10 — — — — —	1555½ — — — — —

Salt 87 Fartøier af 1724½ Commercelæster.

Bed Udgangen af 1845 eiedes i Tolddistrictet:

12 Fartøier under 10 Commercelæster tilsammen	82 Commercelæster.
70 — — — — — over 10 — — — — —	1960 — — — — —

Salt 82 Fartøier 2042 Commercelæster.

Det sees saaledes, at Tolddistrictet er gaaet fremad i Antal og Drægtighed af større Fartøier, og at dette hidrører fra Byens Skibsbyggeri er af Byfogden forklaret, ligesom det stemmer med det nedenfor Anførte om nybyggede Fartøier. I 1840 var hysselfat i udenlandsk Fart 40 Fartøier af 1200½ Commercelæst, i Aaret 1845 derimod 37 Fartøier af 1409½ Commercelæst.

§ 2. Haandværksdrift.

I Haandværkernes Antal er en Forøgelse, som er mærkelig. I Aaret 1840 var nemlig Haandværksmesternes Antal 96 med 82 Svende og Dreng. Det er ikke Stigningens Størrelse, som jeg sigter til, men det er, medens Mesternes Antal er forøget med lidet over 14 pCt. er Svendenes og Drengenes forøget med over 25 pCt., hvilket forekommer mig at vidne om større Kræfter i denne Borgerklasse, der ogsaa tæller mange duedige Individuer, omendstjont de fleste endnu ere uformuende.

Fabrikdriften er den samme som i 1840: 2e indbringende Næverbaner, 1 temmelig indbringende Garveri og 1 ubetydeligt Pottemageri, samt et Brænderi, som i 6 Aar har været brugt i eet Døgn.

Bergværksdrift finder ikke Sted.

Skibsbyggeri drives med Væ og Fordeel.

fra alle Slags Fiskevarer, Trælast, Kjød og Fedevarer, samt Potetes, Kaastrabi, Brændeveed m. m. for 140 a 160,000 Spd. Imidlertid har jeg troet ikke at burde tilbageholde disse Gisninger.

Bedkommende Tabel viser, at Byen har 60 Detailhandlere med 62 Bertjente, 19 Høkere og 8 Bærtshuusholdere, 110 Haandværkere med 105 Svende og Dreng, samt 37 Skipper; ligesom og at de Skatteydendes Antal er 693. De Handlendes (Detailhandlernes) Antal er saaledes forøget med henved 50 pCt. og Handelsbertjentenes Antal med henved 20 pCt. siden 1840, da Antal: let deraf var 47 og 52; — men Handelen er ingenlunde udvidet i dette Forhold.

Høkernes og Marketenternes Antal er derimod noget formindsket. Skippernes Antal er omtrent det samme.

I Periodens Løb er bygget 23 Fartøier fra 4 til 93½ Commercelæst, tilsammenlagt 701½ Commercelæst, hvilke i Almindelighed roses som gode Seilere og have et smukt Udsende.

§ 3. Jordbruget m. m.

Dette bestaaer fornemmelig i Engdyrkning, som man lægger megen Flid paa, og Byfogden antager, at Heste og det øvrige Kreaturhold er noget forøget, hvorom vedkommende Departement har modtaget nærmere Beretning. Udsæden, bestaaende i Potetes og Havre, er meget ubetydelig; Havedyrkning drives; men Havesager maa for det Meste dog anskaffes andetsteds fra og det er efter Byfogdens Beretning en Sjældenhed, at Væbler og Værrer opnaae Modenhed.

Byens med Hjulredskab farbare Veie udgjøre omtrent ½ Mil, hvoraf intet er tilkommet i Periodens Løb.

Tjenestelønnen er 20 Spd. aarlig for en Karl og 10 a 12 Spd. for en Pige. Den almindelige Dagløn er 28 a 32 s. Arbeidsklassen roses som arbejdsom og tarvelig samt taalelig ordentlig og ædruelig.

Huusfliden er god blandt alle Klasser af Byens Indvaanere.

§ 4. Byens Tilstand i Almindelighed.

Byfogden forklarer, at Velstanden kjendelig er aftaget blandt de Handlende. Dette maa vistnok være saa, og det er en naturlig Følge deels af Velsfærdestab for et Beløb af 20 a 30,000 Spd. ved flere Lofotsfartøiers Forlis i Begyndelsen af Aaret 1841, deels og fornemmelig af altfor stærk Concurrency i Opkjøbet af Udfibningsvarerne, hvorved især Prisen paa Fiskevarer er opdrevet til en Højde, der maatte medføre Tab ved Uffætningen til Udlandet.

Imidlertid kan jeg ikke antage, ligesom det ei heller af Byfogden er forklaret, at denne Forringelse af Velstand skulde gjælde Byen i Almindelighed. Evertimod pege de fleste Tegn, hvorfra man pleier at drage Slutninger i denne Materie, hen paa en, om ei meget stor, saa dog sikker og varig Fremgang, ligesom og paa en Folelse af Kraft hos Communens Medlemmer. Borgerflokken er betydelig udvidet og har nu 3 Mandslærere, hvoraf 2 de theologiske Candidater, samt 1 Lærerinde. Skole:

Gjeldsbreve og Skifteudlæg 425 for	165,431 Spd.	14 §.
aflæste do. : do. 252 :	80,045 —	50 :
Uf faste Eiendomme afhændet 160 :	80,838 —	110 :
At der er affholdt Executionsforretninger 54 for	13,465 —	94½ :
Udpantninger 1,846 :	1,227 —	60 :

b. Molde.

§ 1. Handel og Skibsfart.

Denne Byes Handel har vel ikke i denne Fem-aarsperiode havt den raske Fremgang, som den i den foregaaende havde efter det rige Sildefiskeri i 1839 og den gode Uffætning af Producter; men ligesom deslige heldige Perioder ikke nogetsteds kan

	Torsfisk.	Klipfisk.	Saltet Fisk og Silde.	Rogn.	Tran.	Trælast.
1841	561 Boger.	15,061 Boger.	718½ Edr.	453½ Edr.	39,960 Potter.	325 Læster.
1842	483 —	13,967 —	1½ —	415 —	39,180 —	273 —
1843	366 —	13,185 —	621¾ —	433 —	58,736 —	476 —
1844	452 —	17,492 —	4387½ —	1004¾ —	52,780 —	219 —
1845	219 —	16,086 —	2884 —	133 —	34,980 —	355 —
	2081 Boger.	75,811 Boger.	8612 Edr.	2439 Edr.	225,636 Potter.	1648 Læster.

Denne Tabel viser, at Udførselen ingenlunde er aftaget i Periodens Løb, men at den snarere maa anses for at have tiltaget, og om det end er saa, at Aaret 1844 for Exporteurerne medførte Tab paa Silden og 1845 paa Klipfisken, saa har dog Udførselen forøvrigt i det Hele taget været deels ligefrem fordeelagtig og deels i alt Fald uden Tab.

Markedspladsene ere de samme som for Christiansund, dog saa at Tranen gaaer til Bremen.

bygningen er i god Stand, hvilket ogsaa gjælder om Kirke og Raadhuus. Det Samme gjælder ogsaa i det Hele taget om private Huse især om Soboderne. Ufsuranceffummen af Huse og Bygninger er steget fra 293,610 Spd. til 372,430 Spd., altsaa forøget med over 34 pCt. Sparebankens Capital, som i 1840 var 29,266 Spd. 22 §. med en Formue af 1,855 Spd. 64 §., var den 31te December 1845 steget til 67,153 Spd., hvoraf Bankens egen Formue udgjorde 5,553 Spd. 96 §.

Tages nu ved Siden heraf Hensyn til, hvad der ovenfor er forklaret om den stigende Udførsel, om Skibsbyggeriet og Haandværksdriften, samt endelig til, at Byens Indvaaner-Antal i de sidste 10 Aar er forøget med ½ Deel, saa maa det være utvivlsomt, at denne Kjøbstad i det Hele taget er gaaet fremad.

Byen har ingen anden Gjæld end 1,200 Spd. til Havnekassen, som nylig ere laante til Dækfelse af refterende Dele af forskjellige ældre Gjeldsposter.

Vedkommende Tabel viser at der i Periodens Løb er thinglæst:

paaregnes som sædvanlige, saaledes kan det ikke heller findes, at Byfogdens Beretning udviser nogen egentlig Tilbagegaaen i Handel og Skibsfart. Byens vigtigste Udførselsartikler ere, i mindre Maalestok, i det Væsentlige de samme som Christianfunds, og Udfibningen deraf har været som følger, directe til Udlandet:

Det raa Product til Fiskevarerne falder for største Delen ved Romsdals Fogderies Søkyst og indad Romsdals-Fjorden med dens Forgreninger; men Molde maa dele Productet med Christiansund og Alesund, saaledes at det neppe faaer mere end ⅔ Dele deraf, og selv heraf bliver altid en god Deel afhændet til Christiansund eller Alesund.

Dette er Aarsagen til, at ovennævnte Udførselsquantiteter neppe svarer til ⅔ Parter af den Baartorff, som fiskes ved Fogderiets egne Fiske:

væhr, uagtet Molde ved sin Deeltagelse i Lofot Expeditionerne aarliggen hjembringer derfra indtil 10,000 Boger Klippfisk.

Uf esternævnte Varer har i Periodens Løb været indført i aarligt Gjennemsnit directe fra Udlandet:

Kornvarer: Byg	2300 Tønder
Erter	22 —
Havre	47 —
Hvede	10½ —
Malt	480 —
Rug	750 —
Byggryn	46 —

Tilsammen af alle slags aarlig . 3655½ Tønder og 11,300 Pd. Hvedemeel.

(Hermed maa mærkes, at en Deel Kornvarer desuden kommer over Bergen og Alesund; men Beløbet kan ei opgives. Dog er det ubetydeligt).
 Druebrændeviin 5,400 Potter, Kaffe 16,600 Pd., Hamp 59,000 Pd., Salt 5000 Tønder, Sirup 18,400 Pd., raffineret Sukker 12,500 Pd., Tobaksblade 25,000 Pd. og usfarvet Bomulds-garn 4000 Pd. Uf Hamp, Tobaksblade og usfarvet Bomulds-garn er altsaa i Periodens Løb i Molde og dets Han-

deelsdistrict forbrugt en i Forhold til Byernes gjensidige Indvaaner: Antal større Quantitet end i Christiansund.

Med Hensyn til Samhandelen med Landdistrictet er at mærke, at den i Forhold til Byens Størrelse og Districtets Folkemængde er mere intensiv, end Christiansunds og Alesunds, ligesom ogsaa Gudbrandsdøler have begyndt at søge til Molde. Jeg finder det derfor, uagtet Handelsdistrictet indknibes noget af Christiansund i Nordvest og af Alesund i Sydvest, ganske troligt, at den hele Uffætning fra Molde til dets Landdistrict i Periodens Løb aarliggen har udgjort omtrent 115,000 Spd., uagtet Byfogden synes at mene at denne Sum skulde betegne den hele Omfætning mellem Byen paa den ene Side samt Indland og Udland paa den anden Side. Hvordan det nu forholder sig hermed, saa er jeg enig med Byfogden i, at Byens Uffætning til Landdistricterne maa ansees for at være i Tiltagende.

Skibsfarten er ubetydelig, men har dog været noget lidet i Tiltagende, ligesom og den ubetydelige Handelsflaade. Denne, der ingen større Skibe tæller, udgjorde i 1840:

for Molde selv	10	Fartøier drægtige	200	Commercelæster,
og for det øvrige af Løddistrictet	2	—	—	26½
Tilsammen	12	—	—	226½
men i 1845:				
for Molde	14	—	—	234
og for det øvrige af Løddistrictet.	4	—	—	105½
Tilsammen	18	—	—	339½

I Gjennemsnit er fra Udlandet aarliggen indexpederet 13 Fartøier, drægtige 478 Læster, og til Udlandet udepederet 16 Fartøier, drægtige 639 Læster. I 1835 var Læstedrægtigheden respectiue 436 og 553.

Bedkommende Tabel viser, at de næringsdrivende Borgeres Antal den 31te December 1845 var: 23 Detailhandlere med 15 Betjente, 8 Høfere, 2 Markentere og 1 Værtshuusholder; 78 Haandværkere med og uden Borgerkab med 50 Svende og Dreng: samt 11 Skippere; — og at de Skatteyndendes Antal var 234. Detailhandlernes saavel som deres Betjentes Antal er saaledes forøget med omtrent 25 pCt., ligesom de i Byen bosatte Skipperes Antal er forøget fra 3 til 11.

§ 2. Haandværksdriften.

Uf Haandværkerne og deres Betjentes Antal har kunnet forøges til mere end det Dobbelte, (nemlig fra respectiue 33 og 20 til 78 og 50), vidner nimodsigelig om, at der maa være tiltagen:

de Sysselsættelse for dem. Men der har, som af Byfogden bemærket, været ført en almindelig Klage over deres Mangel paa Duellighed og Paa-lidelighed, og dette tør maaskee være en medvirkende Grund til den hastige Forøgelse. Noget Fremgang til Bedring spores nu alligevel i de fleste Fag, og enkelte Haandværkere kunne vistnok sættes ved Siden af andre Byers. Flere Savn i denne Henseende ere saaledes i Periodens Løb afhjulpne, hvoriblandt intet var føleligere, end af en Muurmester. Blandt Haandværkerne har jeg ogsaa regnet en Bogtrykker, der leverer smukt Arbejde fra et vel forsynet Officin.

Uf Fabriker have et Saugbrug, et Møllebrug, 2 Reberbaner, et godt Garveri og 1 Møllebryggeri; men Reberbanerne ere ufuldkomne Indretninger, og, ligesom Saugbruget, uden syndelig Drift. Potastefogeri er sløiset, og den saakaldte Huesfabrik eksisterer kun af Navn.

Bergværksdrift finder ikke Sted.

Skibsbyggeri har kun fundet Sted i en li-

den Grad, men kan maaſkee vente nogen Udvidelse. Kun 2 Fartøier, tiſſammen 26½ Commercelæſt ere byggede, men adſkillige ſmaa Fartøier ere kjøbt andetſteds fra.

§ 3. Jordbruget m. m.

Gaarden Refnæs's Hjemmark ligger for ſtorſte Delen, og Gaarden Moldegaard's for en Deel paa Byens Grund. Begge drives i den ſenere Tid med ſtorre Flid og Planmæſſighed; men adſkilligt er uidentvif tilbage at ſøſke. Nogle af Byens Indvaanere have bygſlet eller tilkjøbt ſig ſmaa Jordſtykker, hvis Dyrkning er i Fremgang. Hefte- og Kreaturholdet har tiltaget betydelig, hvorom Departementet for det Indre har modtaget anden Indberetning.

Havedyrkningen ſtaar meget tilbage, men ſkrider dog, om end langſomt, fremad. Raatrabi indføres fra Landdiſtrictet og Trondhjem, Raal og Løg fra Bremen, Æbler fra bergeniſke Diſtrictet.

Tjenestelønnen er for en Karl 16 a 20 Spd. og for en Pige 10 a 14 Spd.; Daglønnen om Sommeren 32 a 40 ſ. og om Vinteren 24 a 32 ſ. for en Karl; men for en Kvinde reſpective 20 ſ. og 16 ſ.

thinglæſt Gjeldsbreve og Skifteudlæg	158 for	50,982 Spd. 13 ſ.
aflæſte	— ; —	111 ; 27,880 — 70 ;
afhændet Eiendomme	64 ;	27,352 — 90 ;
afholdt Executioner og Udpantninger	324 ;	4,430 — 10 ;

I Aaret 1842 blev, ſom allerede bemærket, oprettet et Selskab for Molde Byes Vel. Dette har, foruden dets Bidrag til de 2de ovenfor nævnte Arbejder, endvidere bevirket Oprettelse af en Søndagſkole, ſom er ſat i Forbindelse med den almindelige Skole. Byens Sparebank, ſom under 31te December 1840 virkede med en Capital af 10,928 Spd., hvoraf 434 Spd. 79 ſ. var Bankens Eiendom, har havt ſaadan Fremgang, at Capitalen under 31te December 1845 var ſteget til det Tredobbelte, nemlig 34,666 Spd. 66 ſ., hvoraf Banken ſelv eiede 2,723 Spd. 13 ſ.

Efter alt Dette maa jeg ſlutte, at denne Kjøbſtad ikke blot ikke er gaaet tilbage, men har lagt en ſikker Grundvold til videre Fremgang, og enhver Tvifl herom maa forſvinde ved at ſee hen til at Byens Folkemængde er forøget med over 50 pCt. i de ſidſte 10 Aar, hvoraf næſten Alt, ſom hidrører fra Indflytninger, vedkommer de ſidſte 5 Aar.

Den herværende Middelfkole har formedeſt dens ufuldſtændige Indretning havt ſvagere Søgning, end den vilde faae, naar den var fuldſtæn-

digere; men det er urigtigt at henføre Søgningens Aftagen til denne Periode. Denne Aftagen var allerede ved Periodens Begyndelse indtraadt, formedeſt de gyldige Grunde, ſom Byfogden har anført; thi Antallet af Elever var i 1840 til 1841 kun 21, og ved dette Antal, ſom er ſtorre, end ved flere fuldſtændige lærde Skoler, har den ſiden holdt ſig, uagtet dens Ufuldſtændighed, og uagtet Byen har en god almindelig Skole ved Siden, ligesom begge Nabobyerne have vel indrettede Borgſkoler.

§ 4. Om Byens Tilſtand i Almindelighed.

Molde Commune har en Gjeld af 3,150 Spd. hidrørende fra en Hovedreparation paa Kirken i Aaret 1841, deels fra Opførelſe i ſamme Aar af en ny Bygning for den almindelige Skole, deels fra Opførelſe af en ny Bro over Elven, ſom koſtede 700 Spd., og deels fra Overtagelſen i ſin Tid af Middelfkolens Gjeld til Norges Bank. De 3de forſtævnte Foretagender fulgte ſaa haſtig paa hinanden, at man vanſkelig kunde hjælpe ſig paa anden Maade. Imidlertid ſees det, at Forrentning og Uddrag paa denne Gjeld ikke falder trykkende. Commune-Udgifterne have i Periodens Løb varieret mellem 1,280 (i Aaret 1841) og 1000 Spd. (i 1844), og Udredelſen deraf ſynes ikke at falde byrdefuld. Kommunen har i Forening med det i 1842 oprettede Selskab for Molde Byes Vel anſkaffet en Vandledning, ſom har koſtet henved 170 Spd. og iſtandsat en Deel af den gamle, en Tid forladte Bei ovenfor Byen. Uſſuranceſummen af Byens Huſe og Bygninger er ſteget fra 85,650 Spd. til 140,160 Spd.

I Periodens Løb er:

I Periodens Løb er ogſaa i denne By ſtiftet et nyt Blad, kaldet "Romsdals Budſtikke", ſom udkommer fra det ovennævnte Bogtrykkeri 2de Gange om Ugen. Det var hovedſagelig beſtemt til at virke for Næringsveiene og at udbikle Almeenaanden i Diſtrictet; men det har af forſkjellige Grunde deels ikke ganſke ſvaret til dets Beſtemmeſe og deels aldeles forſeilet den. Det har derfor ogſaa tabt Abonnement, ſom en Tid var jevnt i Tiltagende, og tæller for Tiden vel neppe 80 Abonnenter. Det er imidlertid at haabe, at der endnu kan raades Bød herpaa.

c. Ladestedet Alesund.

§ 1. Handel og Skibsfart.

Dette Steds Postvei til Christiania vil her efter blive 49 Mile, til Molde $6\frac{1}{2}$ Mile, til Bergen omtrent $35\frac{1}{2}$ Mile og til Trondhjem omtrent $36\frac{1}{2}$ Mile. Det er i Periodens Løb gaaet saa mærkbarlig fremad, at der ingen Tvivl kan være om, at det i Fremtiden maa blive en af Rigets betydeligste Handelsbyer; og dette Resultat vil kun fremskyndes ved Væbøvesnets Udvikling og ved en med de naturlige Forholde mere overeensstemmende politisk Inddeling.

I Aaret 1835 havde Stedet 481 Indvaanere, og dette Tal var ved Udgangen af 1845 steget til 1157. I Aaret 1840 havde det 14 Handlende med 13 Handelsbetjente, 3 Høkere og 1 Bertshusholder samt 12 Skippere (udenbyesboende indberegnet). Nu tæller Stedet efter Tabellerne ved Fogdens Indberetning 43 Handlende med 28 Betjente, 4 Høkere, 2 Bertshusholdere og 1 Restaurateur, samt 15 Skippere, hvoraf 8 indenbyesboende. De Skatydendes Antal, som i Aaret 1841 var 160, er steget til 278, som vare skatlagte for 1845, og under 31 December vare de Skatydende, efter Ordførereens Forklaring alle:

	Torsiff.	Klipfiff.	Sild og saltet Fiff.	Kogn.	Iran.	Skind.
1841 . . .	2,186 Voger.	48,961 Voger.	227 $\frac{1}{2}$ Edr.	2123 $\frac{1}{2}$ Edr.	1364 $\frac{1}{2}$ Edr.	248 Voger.
1842 . . .	4,174 $\frac{1}{2}$ —	45,170 —	610 $\frac{1}{4}$ —	1713 $\frac{1}{2}$ —	1035 $\frac{1}{2}$ —	340 $\frac{1}{2}$ —
1843 . . .	149 —	77,530 —	1419 —	2039 —	2562 —	301 —
1844 . . .	730 $\frac{1}{2}$ —	125,276 —	2478 $\frac{1}{2}$ —	2600 $\frac{1}{2}$ —	2408 —	247 —
1845 . . .	1,068 —	134,513 $\frac{5}{9}$ —	3051 $\frac{1}{2}$ —	2276 $\frac{1}{2}$ —	1143 $\frac{1}{2}$ —	92 —

Værdien af disse i 1845 directe udførte Varer kan efter de da gjældende Priser med Sikkerhed ansættes til 180 a 190,000 Specier; men det er meget langt fra, at dette endnu udgjør hele Værdien af de Handelsvarer, som falde i Søndmøer, og som Tid efter anden i det Væsentlige kommer til at gaae directe gennem Alesund.

Uf efternævnte Varer er der i Periodens Løb aarlig directe fra Udlandet indført i Gjenemsnit:

usarvet Bomulds-garn	2,200 R	men i 1845	5,152 R
Druebrændeviin	5000 Potter	men i 1845 kun	2,935 $\frac{1}{2}$ Potter.
Kaffe	13000 R		
Hamp	78000 R		

Kornvarer:

Byg og Blandkorn	3900 Edr.
Byggryn	31 —
Erter	93 —
Havre	350 —
Hvede	10 —
Malt	660 —
Rug	940 —

5,984 Tønder.

Hvedemeel	13000 R	men i 1845	21,777 R
Salt	9,400 Edr.	men i 1845	13,984 Edr.
Tobaksblade	49,000 R		
Raffineret Sukker	10,500 R		

rede 310. Ikke mindre mærkelig, som Vidnesbyrd om Stedets Næring, er Haandværkernes Antal. Disse vare i 1840 ialt 41 med 18 Svende og Dreng; men ved Udgangen af 1845 var der 86 Haandværksmestere med 141 Svende og Dreng.

Lilforn søgte Søndmøers Almue og Landhandlerne for største Delen til Bergen og Trondhjem samt Christiansund ikke blot med deres Fedevarer, men ogsaa med Fiskevarer og andre Handelsartikler. Nu er dette Forhold aldeles forandret. I Aaret 1845 skal neppe mere end 10,000 Voger af Klipfiff have søgt noget andet Udsejningssted end Alesund. Ivertimod falbydes i Alesund Fiff ikke blot fra Molde, men ogsaa fra Christiansund, og endog Bergensere, som ere komne fra Lofoten, have salbudet deres Klipfiff i Alesund. I Henseende til Iran og Kogn er Forholdet imidlertid endnu noget anderledes. Disse Artikler søge endnu for en Deel til Bergen for at finde udenlandsk Marked, men det er meget uvist, hvortil længe dette vil vedbare.

Endnu i Aaret 1840 var den directe Udsejning af Klipfiff til udenlandske Havne blot 22,853 Voger. Af denne og efternævnte andre Varer er i Periodens Løb udført directe til Udlandet:

Men det er endnu meget betydelige Varemasser, som indkomme til Alesunds Toldsted og Tolddistrict efterat være fortoldede i Bergen. Saaledes finder jeg efter en Opgave fra Toldopbeholdersbetjenten i Alesund, at der i Aaret 1843 af fortoldede Kornvarer er indkommet til Districtet fra Bergen 8,162½ Tønder; men det synes alligevel, at disse indirecte Vareforsendelser aarligen formindskes; thi i 1844 udgjorde de saaledes indkomne Kornvarer ikke fuldt 6000 Tønder, og af 2de Beregninger over hvad Tolden af disse og andre i Bergen fortoldede Varer have udgjort i

§ 1841 var Antallet af	indekperede Fartøier:		
fra Indlandet	153 drægtige	2,169	Commercelæster.
: Udlandet	35	—	1,499½
Silsammen	188	—	3,668½
§ 1845 var Antallet af	indekperede Fartøier:		
fra Indlandet	176 dragtige	3,142	—
: Udlandet	56	—	2,316
Silsammen	232	—	5,458
Gjennemsnits-Tallet for alle 5 Aar	222	—	4,821

§ 1841 udekperedes til:

Indlandet	117	—	2,600	—
til Udlandet	33	—	676½	—
	150	—	3276½	—

§ 1845 udekperedes til Indlandet	149	—	2,952½	—
: Udlandet	47	—	1,741	—
Silsammen	196	—	4,693½	—

Gjennemsnitstallet for alle 5 Aar 172 — 4,843 —

Antallet af Fartøier, som horte hjemme i Tolddistrictet var under 31 December 1845 efter Toldkammerets Opgave steget til 76, drægtige 1210½ Commercelæst; men heraf horte dog blot hjemme i Alesund 30 drægtige 713½ Commercelæst. Hvorfor Forsøgelsen har været kan af Mangel paa Opgave for 1840 ikke sees; men den Opgave, som have, viser, at 12 Fartøier ere tilkomne i Perioden i selve Alesund. Toldintraderne af Stedet, som i 1835 var 4,922 Spd. 69½ f. var i 1841 omtrent 10,000 Spd. (Opgave derover savnes) men i Aaret 1845 efter en jevn Stigning gjennem hele Perioden 19,090 Spd. 84½ f. Postintraderne, som i 1841 var 1207 Spd. 101 f., findes i 1845 at have været 1935 Spd. 64½ f. ligeledes efter jevn Stigning gjennem hele Perioden.

§ 2. Haandværksdriften.

Haandværksdriften maa efter den ovenfor citerede Forsøgelse af Haandværkernes og deres Betjentes Antal være meget betydelig, og det er mig bekjendt, at deriblandt er mange ret duelige; men om nogen mærkelig Affætning udenfor Stedet og Omegnen har jeg intet hørt.

Aarene 1843 og 1844 bemærker jeg, at den i 1843 var 8027 Spd. men i 1844 blot 7,169 Specier.

En mindre glædelig Udvidelse af Stedets Handel erfares af Toldopbeholdersbetjentens Opgave over indført Kornbrøndeivin fra Østlandet. Denne Indførsel var i 1836 418 Tønder, i 1840 1117½ Tønder, i 1845 derimod 3,381 Tønder.

Ogsaa Alesund deeltager i Expeditioner til Lofoden, hvilket maa have andre Niemed end Erhvervelse af raat Product til Klippisk.

Som Folge af den større Virksomhed i Handelen er naturligt ogsaa Skibsfarten udvidet.

indekperede Fartøier:

153 drægtige	2,169	Commercelæster.
35	—	1,499½
188	—	3,668½

176 dragtige	3,142	—
56	—	2,316
232	—	5,458

222 — 4,821 —

117	—	2,600	—
33	—	676½	—
150	—	3276½	—

149	—	2,952½	—
47	—	1,741	—
196	—	4,693½	—

172 — 4,843 —

Skibsbyggeri finder ikke Sted i Alesund; men vel er der en Brædbænk til Skibes Reparation i al Simpleshed.

Anden Fabrikdrift eksisterer ikke heller; og det Brændeovnsbrænderi, som forhen har været der, maa efter Fogdens Beretning være nedlagt.

Bergværksdrift finder heller ikke Sted.

Jordbruget i Alesund drives alene til Forbedring og Opdyrkning af England. Derimod har man begyndt at lægge sig efter Havevæsen og Plantning af Træer.

Hidtil har Stedet ikke havt noget eget Veivæsen da den omtrent $\frac{3}{8}$ Mil lange Hovedvei gennem Stedet har forteret under Landdistrictets Veivæsen.

Om Tjenestelønnen melder Fogden intet, men den kan antages at være en Fjerdedeel lavere, end i Molde og Daglønnen en Sjettedeel lavere.

§ 3. Om Ladestedets Tilstand i Almindelighed.

Man slutter feilagtig, dersom man troer, at Velstanden er gaaet fremad i samme Forhold, som Virksomheden. Dette kan ikke være saa; thi den større Virksomhed har under Concurrence med deels

faa mægtige og deels faa nærliggende Rivaler som Bergen, Trondhjem, Christiansund og Molde, maattet kjøbes med store Anstrængelser og Opofrelser. Landalmuen er seent til at beregne dens egen Fordeel af et nærliggende Marked, og mistroisk mod alt Nytt; men paa den anden Side flog nok til at benytte sig af den Rivaliseren, som opstaaer, naar en Mængde Opkjøber-Fartøier fra forskjellige Steder ere i Sigte.

Imidlertid er Forfatningen i det Hele taget god, og der er lagt Grundvold til varig Fremgang.

Borger-skolen, under Bestyrelse af en theologisk Candidat og en anden Lærer, er udvidet efter

thinglæst Gjeldsbreve og Skifteudlæg	102 for	66,635 Spd. 92 f.
aflæst	37 :	16,941 — 97 :
Faste Eiendomme afhændet	13 :	3,792 — 41 :

af Executioner og Udpantninger er af Fogden ingen opgivet. Tabellen for Landdistrictet udviser ingen saadanne for Borgunds Thinglag, hvorunder Aalesund forterer.

C.

Med Hensyn til hvad der i Perioden er foretaget eller til hvad der kan ønskes foretaget, som kan have Indflydelse paa hele Amtsdistrictets Vel, skal jeg underdanigst oplyse følgende, idet jeg lige underdanigst henviser til hvad der allerede er forklaret om Landbrugsskolens Oprettelse m. m.

Postens Befordring er succesfuld i Perioden som Folge af foretagne Forandringer med Veie og Skiftesteder samt Postaaabninger deels ved forskjellige Bestemmelser af vedkommende Regjerings-Departement, deels ved forskjellige naadigste Resolutioner bleven saaledes forbedret, at den i denne Sommer mellem Christiansund og Christiania kun har benyttet $3\frac{1}{2}$ Dage, istedetfor at man endnu for 13 Aar tilbage regnede $4\frac{1}{2}$ Dage alene mellem Molde og Christiania; og efter den af Deres Majestæt nylig givne naadigste Resolution om dens Ledfagelse af bevæbnet Postfører og om directe Postroute til Aalesund, er det nu med nogenlunde Sikkerhed at paaregne, at alle 3 Byer vil kunne have Posten fra Christiania i $3\frac{1}{2}$ Dage til alle Aarstider.

Dette er en Sag af uberegnelig Vigtighed for dette District. Postveien fra Christiania er ogsaa nu inden dette District noget forkortet, saaledes at den til Christiansund bliver $47\frac{3}{4}$ Mile, mens den til Molde fremdeles maa regnes for $44\frac{1}{8}$ Mile.

Forestilling om en ny Hovedvei fra Søndermør gennem Nordalen, Lomb og Waage er indgivet og verserer under Behandling af det Kongelige

Romsdals Amt, Molde den 6te October 1846.

en bedre Plan, og bestyres godt.

Den frivillige Assurance af Huse og Bygninger er steget fra 57,950 Spd. til 111,960 Spd. Stedet har et stærkt og godt frivilligt Brandcorps og een god Sproite, hvortil snart vil komme flere.

Sparebanken, som først begyndte dens Virksomhed i Aaret 1841, eier allerede en Fond af 1,706 Spd. $21\frac{1}{2}$ f. og dens hele Driftscapital, denne Fond indberegnet, var under 31te Decem-ber 1845 ialt 52,795 Spd. 99 f. hvoraf omtrent $\frac{1}{3}$ Deel var udlaaent mod Panteobligationer. Discontopræmien er 5 pCt.

Efter Sorenskriverens Tabel er i Periodens Løb:

lige Departement for det Indre.

En ny Hovedvei og Postlinie er paatænkt gennem de vestlige Dele af Søndermør og Nordfjord; og har jeg det Haab, at Amtmanden i Nordre Bergenshuus derom vil tage Initiativet. Foreløbige Undersøgelser derom ere ansillede herfra.

Ønskeligt vilde det ogsaa være, om Localforholdene i Sønder Trondhjems Amt tillode at lægge en Hovedvei, forsaavidt den ikke for høves, i Retningen mod Lomund-Dalen i Surendalen under dette Amt, hvor allerede en Bygdevei høves; thi derved vilde man faae en lettere og kortere Wei fra Christiansund og Molde til Trondhjem; men endnu langt vigtigere, end dette, vil det være at faae en Hovedvei lagt over Bjergpynten Bjørga i Gryttens Præstegjeld og i Forbindelse dermed Postgangen lagt over Bjørga og Gaarden Næs. Herom vil jeg derfor i næste Aar indkomme med Forestilling.

Et meget stort Savn i Districtet medfører Mangelen af en høiere Underviisningsanstalt. Midtelskolen i Molde afhjælper ingenlunde Districtets Behov. Her tiltrænges i høi Grad en fuldstændig Skole, som kan give Underviisning i de praktiske Discipliner og ved Siden deraf dimittere til Universitetet. Jeg vil derfor finde mig forpligtet til at inhævere en Forestilling i denne Retning, som tidligere er indgivet til det Kongelige Departement for Kirke- og Underviisningsvæsenet, og som ikke da kunde tages til Folge.

Endelig er det i flere Retninger af særdeles Vigtighed, at Ledestedet Aalesund erklæres for Rigsstad. Ogsaa derom vil Forestilling med det Snarreste fremkomme. Af endnu større Betydning vilde være Omregulering af Amtets og Nabodistricters politiske Inddeling.

Underdanigst
G. Thesen.